

FIGYELŐ

NYÁRI EGYETEM KESZTHELYEN

MÚLT ÉV NYARÁN a pécsi Erzsébet Tudományegyetem egy első, félénk kísérletet tett arra, hogy a világháború óta európaszerte oly népszerű nyári egyetemi gondolat megvalósítói közé szegődjék. A legfontosabb megfontolás, mi a terv ellen eleve is felvetődhetett, az volt, hogy van-e hát a magyar művelődésnek egy ilyen új intézmény megteremtésére szüksége. Nem lesz-e henye, fölösleges sallang, mely él ideig-óráig, de szerves funkcióra soha sem lesz képes. Egy vidéki egyetemnek az a törekvése, hogy a tudomány népszerűsítő műveléséből részt kérjen, magában aligha lett volna elégséges érv az önigazolásra. Hiszen akkoriban már szilárd alapokon állt két nyári egyetemünk, s mindkettőjüknek két különböző típust sikerült megvalósítania e téren. Ott volt Debrecen, mely főként külföldi hallgatóság felé fordul és a magyar honismeret alapanyagát közvetíti a legkülönbözőbb fajok, népek és nemzetek fiainak. Országunk ily általános kultúrpropagandájára dig is találnánk alkalmasabb helyet Debrecennél, az idegen számára magyar exotikumként ható Hortobágnak és minden etnográfiai különlegességének fővárosánál. Δ másik nyári egyetem jellemét a Pázmány Péter és a hercegprímási székhely szelleméből fejlődő, a magyar ifjúsághoz intézett világnézeti mondanivalók szabják meg. Szabadott és lehetett-e a két meglévő típus mellé a magyar művelődés hasznára egy harmadikat keresni, úgy hogy annak céljai az előbbi kettő céljait ne messék, hanem más irányban kiegészítsék?

E megfontolások ellenére sem lehetett azonban félreismerni több különleges körülmény és megoldandó feladat biztatását. Elsősorban a Dunántúl egyeteme, ha ennek az országrésznek nyugat felé közvetítő történeti szerepét ma is eleven tradíciónak vallja, gondolhatott arra, hogy nyári egyetemével a külföldi kultúrkapcsolatok további kiépítését a maga módján szolgálja. A magyar ifjúságnak megadni a lehetőséget arra, hogy — amikor a jelenlegi viszonyok közt oly kevésnek közülük jut osztályrészül a külföldi tanulmányúttal való gazdagodás — bizonyos tudományos kérdések munkaközösségében néhány hétig külföldi bajtársakkal élhessen együtt: ez volt a főcél. Tenni akartuk pedig ezt a Dunántúlnak egy olyan pontján, mely egyúttal az egyetem hallgatóinak üdülést is nyújtson, idegenforgalmi szempontból pedig vonzóerőt gyakoroljon belföldi és külföldi hallgatóságra egyaránt, így vetődött fel az a terv, hogy a pécsi egyetem a Balaton partján, mégpedig annak egyetlen városi kultúrával bíró fürdőhelyén: Keszthelyen alapítsa meg nyári székhelyét.

Az eszme életrevalónak bizonyult. A Kereskedelemügyi Kormány és a Balaton intéző körei azonnal meglátták, milyen fontos idegenforgalmi lehetőségeket rejt magában egy ilyen kezdeményezés. A Kultuszminisztérium is felkarolta, mert a debreceni nyári egyetem hallgatói és a Budapesten járt külföldi csoportok addig is ellátogattak rendszeresen a Balatonra. E kirándulások szervezettebb és a magyar propaganda szempontjából biztonságosabb értékesíthető lebonyolításának módozatain maga is gondolkodott. Kézenfekvőnek látszott, hogy a magyar pusztá, csikós, suba stb. bemutatására oly alkalmas Debrecen mellett hasznos lenne egy új bázis, honnan kiindulva legjobban lehessen megmutatni a nyugati kultúrközösségbe beilleszkedett magyarság történeti emlékeit: az őskeresztény Pécsét, a barokk

Sopront; Zircet meg Pannonhalmát. De ott van Buzsák és a Göcsej népművészete is. Emellett gazdaságilag országunk egyik legváltozatosabban művelt területéről van szó, melynek tájképi sokszerűsége páratlan egyéni szépségekkel szólhat a legkényesebb ízlésű világiáró idegenhez is.

Az első év (1934) a kísérlet jegyében folyt le. De ez a kísérlet csattanó bizonyítékot nyújtott arra, hogy Keszthelyen megvan az a légkör, mely egy nyári egyetem meggyökereztetéséhez szükséges. Magyarország első gazdasági főiskolája a megértő házigazda szívességével fogadott egy olyan intézményt, melynek tudományos törekvéseibe maga is szívesen bekapcsolódott. Bécsből és Grácból naponta érkező autóbusszaival, az olasz vasúti vonalhoz való kényelmes kapcsolódásával és nem utoljára Hévíz közelsége folytán Keszthely polgárságában már fejlett érzék volt tapasztalható a külföldi közönségnek tolakodástól és kizsákmányolási szándéktól ment befogadására. Hogy pedig nem nagyobb várost választottunk nyári egyetemünk székhelyéül, az csak előnyt jelentett, mert amellet, hogy minden nyári szórakozás lehetőségét megadta a Balaton egyik legszebb strandja, vitorlás kikötője és kirándulási központja, mely olcsó áraival és szálloda-kulturájával is fölül marad a többi nagyobb balatoni furdőhely versenyében — az élet szűkebb helyre szorítottága határozott előnyére volt a hallgatóság összemelegedésének. Festetics-tradíció, akadémiai hagyomány és szerencsés községi politika pedig bizonyos csínyt, finom ízlést és a legjobb értelemben vett magyaros gentry-kedélyt fejlesztettek ki lakóiban. Végül az egyetemi gondolat iránt olyan fogékonyság és áldozatkészség mutatkozott itt, hogy már az első tanfolyam befejeztekor fel lehetett vetni az egyetemi üdülőház megépítésének tervét, mi ez év nyarára valósággá is vált.

Mindez azonban még csak kedvező előfeltétel. Egy nyári egyetemnek tartalmat: programja ad. Az esztergomi és debreceni testvérintézményekétől különböző típus jellemét pedig csak az adhatta meg, hogy a pécsi egyetem hallgatott Pannónia ősi földjének inspiráló szavára. S ez adhatott annál is inkább tudományos irányítást számára, mert aki Pannóniát mond, mond minden vonatkozásban magyarországi archeológiát, s vele egy olyan szak-tudományt állít az előadások középpontjába, mely egyrészt jelenlegi nagy fejlődésében és forrásában a honi hallgatóság érdeklődésére tarthat számot, másrészt intemacionális vonatkozásaiban vonzani alkalmas a külföldi látogatók bizonyos határozott érdeklődésű csoportját. Általában a „Bodenkunde“ ama fajtát igyekszik a keszthelyi nyári egyetem művelni és terjeszteni, melyet „A Pannonnföld művelődésének alaktana“ néven nevezhetnénk meg. Ezzel pedig a pécsi tudományegyetem csak a hozzá legközelebb fekvő tudományos problémakör feldolgozását munkálja és a Dunántúlkutatás jelszava alá állítja nyári tanfolyamát.

Az első év általánosságban tapogatózó kísérlete után, ezen a nyáron már határozottan körvonalozódtak a teendők. Prinz Gyula a Pannonnföld kialakulásáról és jelleméről, Tompa Ferenc Magyarország ősrégészetéről, Kerényi Károly Antik szellem Pannonnföldön, Giuseppe Lugli római egyetemi tanár Pannóniái vonatkozású archeológiai leletek Olaszországban, Nagy Lajos Római emlékek Pannóniában, Franz Altheim, a kiváló frankfurti klasszikus filológus Határnépek és a római császárság válsága, Alföldi András Pannónia és a római birodalom felbomlása címen tartottak előadássorozatot. Mivel pedig a szó elröpül... e kutatási terület művelésére Pannónia címen folyóiratot indítottunk, melynek első évfolyama talán már bebizonyította, hogy probléma-állítása széleskörű figyelemre tarthat számot. A Dunántúlkutatás további nemzeti célú feladataira nyitottak kitekintést a nyári egyetem más előadásai. Így például Schwartz Elemér a Burgenlandi helynevekről a honfoglalás korában. Az ezévi előadások más két kisebb témakörét a

magyarországi nemzetiségek művelődése és a magyar kultúra külföldi kapcsolatai képezték. Ami pedig az előadások technikáját illeti, csak a délelőtti nyelvórákon választottuk szét az egyes külföldi csoportokat, hol az általános magyar honismeret alapjainak közlése is történt, egyébként egységes hallgatósághoz igyekeztünk szólni gazdag vetítettképes anyag és úgyszólván szövegközi tolmácsolás segítségével. A múlt nyár százötven főt számláló, a magyar mellett német, olasz, osztrák, lengyel csoportokból álló tanfolyamán ez a módszer jól bevált.

Tudjuk azonban, hogy itt nem szabad megállanunk. A jövőben két feladat vár megoldásra. Egyrészt magát a Dunántúlt kell megszerveznünk a Dunántúlkutatás érdekében, minek csírája adva van abban, hogy nyári egyetemünket több dunántúli vármegye és törvényhatóság máris anyagi támogatásban részesíti, ezévi megnyitó ünnepélyünkön pedig a dunántúli művelődés hivatalos képviselői és előkelőségei adtak találkozót. A másik feladat a hallgatóságra vonatkozik. A debreceni nyári egyetem, mely földünk, népünk és műveltségünk megismertetését tűzte céljául, természetesen arra törekszik, hogy minél különbözőbb nemzetiségű és érdeklődésű hallgatóságban hintse el nemzeti propagandájának magjait. A keszthelyi nyári egyetemnek vele szemben tudományos érdeklődésben homogénebb hallgatóságra kell törekednie, hogy problémalátását és előadási stílusát a jövőben valami nyári munkaközösség alakjában a maga céljaihoz mérten tovább elmélyítse.

A kétéves Keszthelyi Nyári Egyetem elmondhatja egy fiatal gyerek-költővel: „Az évek és az emberek majd megmondják, ki vagyok.“

KASTNER JENŐ

KÜLPOLITIKAI SZEMLE

Az abesszin konfliktust a genfi Ötös Bizottsági e közgyűlés elnapolását a Tizenhárom Bizottság, az olasz határátlépést a Hatos Bizottsági a Tanács szankciós határozatot Anglia befolyása — Ausztria és Magyarország állásfoglalása a szankciók dolgában más államok fentartásai — Az olasz hadi helyzeti az angol-francia viszony nehézségeit Laval utolsó békekísérletet a francia belpolitika és az angol követelések, a novemberi angol választások — A memeli választások, a német tartózkodás, a görög királykérdés.

AZ ESEMÉNYEK olyan gyors tempóban fejlődnek és olyan irányban, ahogy előre látható volt. Az az utolsó órában kezdeményezett békekísérlet, amelyre legutolsó szemlémben célzást tettem, hamarosan éppúgy Összeomlott, mint minden eddigi próbálkozás az olasz-abesszin hadjáratnak elhárítására, érdekelt hatalmak közötti közvetlen tárgyalások útján. A remény szeptemberben abból a tényből keletkezett, hogy Mussolini fogadta Drummond angol nagykövetet, aki Sir Sámuel Hoarenak azt a személyes üzenetét adta át a Dúcénak, hogy Nagy-Britanniát semmiféle ellenséges érzés nem vezeti Olaszországgal szemben és a Földközi-tengeren végrehajtott óvintézkedéseknek nincs olasz-ellenes célzatuk. A légkör enyhülésére felépített megegyezési kísérlet hamarosan összeomlott, amikor megérkezett a Duce válasza a népszövetségi Tanács Ötös Bizottságának békéltető javaslatára. Olaszország tudvalevőleg közölte az Ötös Bizottsággal, hogy nem tartja elfogadhatónak javaslatát, mert Olaszország jogos igényeit nem veszi tekintetbe. Ezeket a jogos igényeket az Aloisi báró közvetítésével közölt válasz a következőkben foglalta össze: Olaszország Etiópia teljes lefegyverzését követeli, olasz katonai ellenőrzés alatt; követeli az elmúlt

században hódított abesszin tartományoknak olasz protektorátus alá való helyezését; a történelmi Abessziniában pedig az olasz befolyás biztosítását; végül az egész, Eritreát a Szomáli-földdel összekötő vasúti vonalat olasz ellenőrzés alatt Addis-Abebatól nyugatra, ennek ellenében Olaszország az egyik olasz kolónia földjén kikötőt bocsátana Abesszinia rendelkezésére. Ez a válasz azután minden békekísérletet éppúgy befejezett, mint az úgynevezett Ötös Bizottság munkáját, amely a válasz átvétele után hozzálátott a Tanácshoz teendő jelentésének megszerkesztéséhez.

A Népszövetség XVI. rendes közgyűlése tanácskozásainak utolsó hete, valamint az egyidejűleg ülésező népszövetségi Tanácsé, azzal telt el, hogy az ilyképpen előállott helyzetben, amelyben az olasz-ethióp konfliktus békés megoldása teljesen kizártnak látszott, megállapították, milyen intézkedéseket tegyenek, hogy az immár biztosra veendő viszály kitörése ne érje készületlenül a genfi intézményt. Anglia erélyes és kéréletlenül hajszoló vezetése alatt a népszövetségi közgyűlés precedens nélküli határozatot hozott. Elhatározta ugyanis, hogy a rendes közgyűlést nem rekeszti be annak ellenére, hogy napirendjét teljesen kimerítette, hanem csak elnapolja tárgyalásait olyképpen, hogy a közgyűlés szükség esetén néhány napon belül összehívható legyen. Az Assemblée belső szabályai szerint ugyanis rendkívüli közgyűlés egy hónapi határidőre hívható össze és ehhez a tagok többségének hozzájárulása szükséges. Hogy a konfliktus kitörése esetén ezt a késedelmet elkerüljék, azért határozta el Nagy-Britannia javaslatára a közgyűlés elnöksége, hogy csak elnapolja magát. Az olasz kiküldött jogilag teljesen helyálló nyugodthangú érveléssel tiltakozott az ellen, hogy sem az Alapokmányban, sem az Assemblée szabályzatában előre nem látott esetre ezúttal precedenst alkossanak. A közgyűlés többsége azonban hozzájárult ehhez a megoldáshoz. A Tanács maga részéről — bár rendkívüli Tanács összehívása sokkal gyorsabban megy — szintén úgy határozott, hogy az elnökre bizza összehívását és csak elnapolja magát. Ettől eltekintve pedig, Olaszországnak, mint érdekelt félnek részvétele nélkül, az összes tanácstagokból álló, tehát tizenháromtagú bizottságot küldött ki arra, hogy kiindulva a tanácsi Ötös Bizottság referátumából a viszály keletkezéséről és a megoldási kísérletekről a népszövetségi Egyezményokmány XV. cikkének 4. pontja alapján jelentést tegyen a Tanácsnak. Ezekkel az intézkedésekkel biztosítva magát „meglepetések“ ellen, amelyre akkor már mindenki el volt készülve, szeptember 28-án a közgyűlés elnapolta magát.

Három nappal később, október 2-án, a Duce megtartotta a fasiszta erők, a fasiszta nép „polgári mozgósítását“. A hírek szerint húsz millió fasiszta tett eleget a mozgósítási rendeletnek és hallgatta Mussolini lelkesítő beszédjét, melyet a rádió Olaszország minden városában és minden nyilvános terén közvetített. A Duce beszéde ugyan nem jelentett be semmiféle hadimozdulatot, de azért kétségtelen volt, hogy a civil mozgósítás, amely Olaszország egységes erejét akarta az egész világ előtt bemutatni, valahogyan egybe kellett hogy essék a hadműveletek megkezdésével. Az Eritreában állomásozó olasz expedíciós haderő, a másnap reggel közzétett hivatalos jelentés szerint, tényleg október 2-án lépte át Eritrea és az abesszin Tigre tartomány határát s kezdte meg offenzíváját Adua ellen. Az olasz külügyi államtitkár táviratilag jelentette be a népszövetségi Tanácsnak ezt aényt, magyarázatul hozzáfűzve, hogy az abesszin haderők mozgósítása és a határtól 30 kilométerre való visszavonása olyan fenyegetést jelentett az Eritreában állomásozó olasz haderőkre, amely védelmi szempontból elkerülhetlenné tette a bejelentett intézkedéseket.

A tanácsi Tizenhárom Bizottság legközelebbi ülése, az előző heti elnapolás után, amúgy is október 4-ére volt kitűzve. A Tanács elnöke

magát a Conseil-t október 5-ére hívta össze, a népszövetségi közgyűlést pedig, az elnökkel egyetértésben, október 9.-ére. A nehézkes népszövetségi gépezet Nagy-Britannia szokatlanul tetterős vezetése alatt egészen rendkívüli gyorsasággal indult meg. A Tizenhármás Bizottság elkészült jelentésével, amelyben történelmi visszapillantás után megállapította a békéltetési eljárás kudarcát, minthogy csak az egyik fél, Abesszinia fogadta el a javaslatokat; felszólítást intézett a felekhez, hogy tartózkodjanak minden a békét megzavaró cselekedettől, illetve állítsák helyre a békeállapotot. A Tanács a Tizenhármás Bizottság jelentésének tudomásulvétele után Mr. Eden javaslatára egy újabb, hat tagból álló bizottságot küldött ki az olasz-ethiópiai viszályban beállott változás megvizsgálására a népszövetségi Egyezményokmány 16. cikke első bekezdésének alapján, amelyre az ethiópiai kiküldött hivatkozott. A Hatos Bizottság a Népszövetség történetében szintén példátlan gyorsasággal még aznap este megkezdte tanácskozásait, másnap estére befejezte és javaslatait október 7-én, déli 2 órakor már a sajtóval is közölte. A Hatos Bizottság jelentése, illetve javaslata szerint Olaszország azáltal, hogy a saját hivatalos közleményei alapján hadserege megállapítottan átlépte az ethiópiai határt, a népszövetségi Egyezményokmány 12. cikkének megszegésével háborút kezdett. Az Egyezményokmány 12. cikke szerint ugyanis a tagállamok kötelezik magukat, hogy semmi körülmények között nem kezdenek háborúba a döntőbírósi vagy más bírósi határozat, illetve a Tanács jelentésének keltétől számítandó három hónapon belül. A Tanács a Hatos Bizottság jelentését október 7-1 délutáni ülésén Olaszország képviselőjének az egyhangúságot ebben az esetben meg nem zavaró szavazata ellen, jogilag tehát egyhangúlag, határozattá emelte. Ezzel az Egyezményokmány 16. cikkelyének alkalmazása kezdetét vette.

Az Egyezségokmány ominózus, úgynevezett szankciós 16. cikkének első bekezdése ugyanis következőképpen hangzik: „Ha a Népszövetség egy tagja háborút kezd a 12., 13., és 15. cikkeken vállalt kötelezettségei ellenére, ipso facto olybá veendő, mintha a Szövetség összes tagjai ellen háborús cselekedetet követett volna el. Ezek kötelezik magukat, hogy vele minden kereskedelmi és pénzügyi összeköttetést azonnal megszakítsanak, saját állampolgáraik és az Egyezségokmányt megszegő tagállam között minden érintkezést megtiltsanak és abbahagynak minden pénzügyi, kereskedelmi vagy személyes érintkezést ennek az államnak a polgárai és minden más állam polgárai között, akár tagja, akár nem tagja a Népszövetségnek.“

Az a tény tehát, hogy a Tanács a 15. cikkelyben megkívánt, illetve előírt egyhangúsággal, amelyben az érdekelt felek szavazata, mint említettem, nem számít, Olaszországot jelölte meg mint támadó felet, megindította a szankciós eljárást, amelynek alkalmazására és részleteinek kidolgozására hivatott össze az Assemblée. A Tanács és a népszövetségi tagállamok többségének olaszellenes hangulatára jellemző, hogy az olasz delegátus kérésének, hogy megjegyzései megtételére a Tanácsülést 24 órára halasszák el, nem tettek eleget, mert Nagybritannia, amely szinte korbáccsal hajszolja állásfoglalásra a tagállamokat, semmiféle halasztáshoz nem volt hajlandó hozzájárulni. Jellemző volt az is, hogy a Tanács határozatát, amely Olaszországot jelöli meg támadóként, hozzájárulás végett olyan formában tették át a Közgyűléshez, hogy csak azokat az államokat szólították fel nyilatkozattételre, amelyek nem értenének egyet a Tanács javaslatával.

OLASZORSZÁG AKCIÓJÁNAK ELÍTÉLÉSE és a szankciók alkalmazásának problémája súlyos erkölcsi, politikai és jogi dilemma elé állította Ausztriát és Magyarországot mint népszövetségi tagállamokat. Az előzményekből nyilvánvaló volt, hogy a Népszövetség tagjainak óriási többsége

a szankciók alkalmazása mellett fog állást foglalni. Ausztria és Magyarország pedig, bármennyire érzik is a Népszövetséggel szemben fennálló kötelezettségeik erejét, továbbá azt is, hogy a Népszövetségnek köszönettel is tartoznak a pénzügyi újjáépítés művéért, mégis az Olaszországgal szemben fennálló erkölcsi kötelezettséget kell, hogy magasabb és döntő értékűnek tekintsék. A két állam képviselőinek tehát fel kellett szólalniuk és be kellett jelenteniük, hogy nem érhetnek egyet Olaszország elítélésével és nem vehetnek részt a szankciók alkalmazásában. Utóbbit már csak azért sem, mert az Olaszországgal fennálló kereskedelmi forgalom olyan jelentőségű mindkét állam számára, amelyről lehetetlen lemondania, mert ennek kiesése teljesen felforgatná a két államnak úgysis nehezen helyreállott gazdasági és pénzügyi egyensúlyát.

Magyarország és Ausztria állásfoglalása, amely megzavarta a szankciós front egységét, igen különböző fogadtatásban részesült a népszövetségi tagállamok között. Míg Nagy-Britanniában kevés megértéssel és inkább kesernyés elítéléssel találkozott, addig Franciaországban többnyire barátságos kommentárokat kapott, az egyes lapok még ki is emelték, milyen hűséges barát ez a két állam. Franciaországban ugyanis mind erősebben kezd érvényesülni a szankcióellenes mozgalom, mely a jobboldali pártoknál vette kezdetét. A középpártok és jobboldal sajtója és propagandája mind nagyobb lendülettel hangsúlyozza, hogy Franciaország nem hajlandó rendszabályokat életbeléptetni, amelyek a köztársaságot Etiópia miatt a latin testvérállammal háborúba kényszerítenék. Ezért érhető, hogy a mi állásfoglalásunk is rokonszenvre talált, mert hiszen valamennyire megkönnyítette Laval ellenállását a szankciók rohamosan élesedő alkalmazásával szemben. Annál érdekesebb és pikánsabb fordulat az, hogy míg a francia köztársaság és Ausztria s Magyarország állásfoglalása a konfliktussal szemben sok tekintetben hasonló, addig Anglia mellett a népszövetségi szankciók kíméletlen alkalmazása mellett felsorakoznak — Franciaország eddigi legbensőbb szövetségesei: Szovjet-Oroszország vezetése alatt a Kisantant és a Balkántant. Ha még tekintetbe vesszük, hogy a Kisantanton belül Jugoszlávia, bár a szankciók mellett adta le szavazatát, a párizsi *Le Temps* jelentése szerint is „megértéssel“ fogadja Magyarország és Ausztria fellépését, sőt, talán nem veszi rossz néven azt a feltevésemet, hogy in foro interno nem is nagyon szándékozik végrehajtani a gazdasági szankcióknak az ő szempontjából különösen káros intézkedéseit, akkor némi képét kapjuk annak a példátlan zűrzavarnak, amelybe az államférfiak nem egészen végiggondolt játéka belesodorta Európát. Rajtunk kívül még Albánia jelentette be szolidaritását Olaszországgal; Svájc és Spanyolország pedig lényeges fenntartásokkal élt a gazdasági szankciók végrehajtása tekintetében. Svájc gazdasági érdekei — főként mint tranzitóállam — mellett arra hivatkozott, hogy nem vehet részt olyan rendszabályokban, amelyek további kifejlésükben konfliktushoz vezethetnének, tehát megsérthetnék állandó semlegességét, amelynek fenntartását pedig már az Egyezségokmányhoz való csatlakozása alkalmával biztosította. Spanyolország szintén gazdasági érdekeire hivatkozott, bár egy bizonyos mértékben hajlandó részt venni a szankciókban. Argentína viszont ugyanazon az alapon, mint Magyarország, — azaz hivatkozva a népszövetségi második Közgyűlés 1921 október 4-én kelt, a szankciós cikket magyarázó határozatára, amely a tagállamoknak lényeges szabadságot biztosít a számukra kényelmetlen vagy végrehajthatatlan szankciókkal szemben — szintén kénytelen volt bejelenteni, hogy közel kétmillió olasz lakosára való tekintettel nem vehet részt minden szankció alkalmazásában. Természetes viszont az, hogy Magyarország közvetlen ellenfelei örömmel használják fel ezt az alkalmat arra, hogy hazánk ellen akciót indítsanak és

így jött létre az a propozíció, melyet Anglia is támogatott, hogy a szankciókban való részvételt megtagadó államokkal szemben bizonyos kényszerrendszabályokat alkalmazzanak. Ez olyan eljárás lenne, amelyre a népszövetségi Egyezségokmányban vagy a népszövetségi Közgyűlés eddigi határozataiban a legcsekélyebb jogalap sincsen. A szankciók alkalmazását előkészítő bizottság végül is olyan francia-angol közös propozíciót fogadott el, amely a szankciókat végrehajtó államokat esetleges veszteségeik pótlására kölcsönös segítségre kötelezi. Ebből önként következik, hogy az ilyen kompenzációs előnyből a szankciókat nem alkalmazó államokat kizárják. A mi szempontunkból természetesen az angol kormány, sajtó és közvélemény irántunk kedvezőtlen és barátságtalan állásfoglalásának van a legnagyobb jelentősége. Bármennyire hihettük volna, hogy éppen a lovagiasság és hűség iránt annyi érzékkel bíró angolok fogják megérteni a baráti hűségnek ezt a különben kockázatos és nyilván a magyar kormány számára is kockázatosnak látszó állásfoglalását, bebizonyosodott, hogy a britek, ha valaki valamely az ő érdekeik szempontjából fontos akció útjába áll, azzal szemben nem érvényesítik teljes mértékben a méltányos elbánás szellemét. Remélnünk kell azonban, hogy egy megnyugodott brit közvélemény a helyesebb megértés magasabb álláspontjára fog helyezkedni, mert azt valóban nem bírná ki hazánk, hogy az egyik baráttal szemben mutatott lojalitást Nagy-Britannia hagyományos jóindulatának elvesztésével kelljen megfizetnie. A tragikus erkölcsi összeütközésben, amelybe belekerültünk, ez lenne a legmagasabb ár s a legnagyobb büntetés, amit a sors ránk kiszabna. Háromszáznegyvenhét év óta, amikor Erzsébet királyné hajóhada elpusztította II. Fülöp armádáját, a George Washington vezetése alatt álló tizenhárom amerikai angol gyarmatállamon kívül senkinek sem sikerült huzamosabb ideig Nagy-Britanniának ellenállania s vele ellenséges táborban maradnia anélkül, hogy ez súlyos következményekkel ne járt volna számára.

MIALATT A NÉPSZÖVETSÉGI GÉPEZET a hagyományos nehézségeket meghazudtolva Nagy-Britannia gombnyomására működik, aközben a Duce seregei komoly kezdeti sikereket értek el Abessziniában. Az északi hadsereg elfoglalta Aduát, tehát kiköszörülte a harminckilenc évvel ezelőtt az olasz hadsereget ugyanott ért csorbát és körülbelül nyolcvan kilométerrel előrehatolt Abesszinia Tigre tartományában. A déli hadsereg pedig az ogadeni sivatagban halad előre észak felé. A haditényeknek annyiban van jelentőségük, hogy az olasz hadsereg és az olasz nép erkölcsi ellenálló erejét és tárgyaló képességét növeli az a körülmény, hogy zálog van kezében. A másik oldalon Nagy-Britannia éppen azért óhajtja a tagállamokat s elsősorban Franciaországot belekényszeríteni a legerélyesebb gazdasági és pénzügyi szankciók alkalmazásába, mert azt reméli, hogy Olaszországnak kifogy a lélekezete és kénytelen lesz új tárgyalásokat kezdeni, amelyekben már Nagy-Britannia diktálná a feltételeket. Franciaország pedig, amelyet a barátságon kívül nyilván a január 7-1 római protokoll is bizonyos mértékig leköt Olaszország mellé, a szankciók gyorsan fejlődő és kérélhetetlen alkalmazása ellen erős ellenállást fejt ki, igyekezve halasztást elérni s ezzel Olaszországot a tárgyalásokra jobb helyzetbe hozni, miert is Nagy-Britanniában szaporodnak a francia-ellenes hangok. Az angolok rámutatnak arra, hogy ha most nem érvényesítik a népszövetségi Egyezségokmány rendelkezéseit annak megszegőivel szemben, akkor Nagy-Britanniának revideálnia kell politikáját és a Népszövetséget politikailag nemlétezőnek fogja tekinteni. A revideálás annyit jelent, hogy ha Európában Franciaországot vagy valamelyik szövetségesét támadás érné, Nagy-Britannia már nem érezné magát kötelezve arra, hogy az Egyezségokmány azon rendelkezéseit

nek értelmében járjon el, amelyek érvényesülését most Franciaország akadályozta meg. A „revideálás“ azt is jelentheti, hogy megneemtámadási egyezményt köt a Németbirodalommal s ezzel megsemmisültnek jelenti ki Locarnót. A franciák erre jegyzékkel feleltek, megkérdezvén, hogy konkrét hasonló esetben Nagy-Britannia vajjon az európai fronton, esetleg nem népszövetségi tagállammal szemben, hajlandó lenne-e Franciaországot támogatni? A brit válasz megfelelt a brit hagyományoknak és tulajdonképpen azonos volt Hoare külügyminiszter genfi beszédével. A támadóval szemben, úgymond, Nagybritannia mindenkor ugyanúgy fog eljárni, mint most, de nem engedi már ma előre specifikálni azokat a konkrét eseteket, amelyek felmerülhetnek s amelyekben népszövetségi kötelezettségének eleget kellene tennie. Ez annyit jelent, hogy Nagy-Britannia kétségtelenül lojálisán vállalná kötelezettségeit, de az már kétséges, hogy a kötelezettség keletkezését adott esetben ugyanúgy ítélné-e meg, mint Franciaország. Franciaország aláírt konkrét esetekre alkalmazható szerződést kíván, Nagy-Britannia pedig fenntartja magának azt a jogot, hogy a kötelezettség beálltát maga állapítsa meg és öntudatosan hangoztatja, hogy Nagy-Britannia, aláírt szerződés nélkül is, megbízhatóbb szövetséges, mint nem egy más állam aláírt szerződéssel.

Ahhoz, hogy a szankciókat és — hogyha a gazdasági büntető rendelkezések nem érvényesülnek elég gyorsan — a további fejlődésben a blokádot, végső esetben pedig a katonai rendszabályokat teljes biztonsággal és a gyors siker garanciájával lehessen érvényesíteni Itália ellen, feltétlenül szükség van Franciaországra, a köztársaság aktív közreműködésére. Nagy-Britannia meg is kérdezte, milyen álláspontot foglal el Franciaország arra az esetre, ha a szankciók biztosítása céljából megtett intézkedések folytán, mint pl. a brit hazai flotta, az úgynevezett Home-Fleet, összpontosítása a Földközi-tengeren, az Egyezségokmányt megszegő állam részéről katonai veszélynek, illetve megtámadásnak lenne kitéve. Franciaország halogatja a választ és a két malomkö közé került Laval ismét kísérletet tesz a béke helyreállítására. Most azonban Nagy-Britannia helyezkedik arra az álláspontra, amelyre a háború kitörése előtt Mussolini helyezkedett: nem hajlandó békéről tárgyalni, amíg a status quo ante nincs helyreállítva. Franciaországban nő az elkeseredés az angolok ellen, Angliában pedig a legerősebb franciabarátok szemrehányásokkal illették a franciákat, akik, íme, mondják, ma elejtik a Népszövetséget.

Ha már most Laval utolsó békekísérlete, amely nyilván az olaszok katonai sikerére van alapítva, nem járna sikerrel, azaz október 31-éig, amíg az erősebb szankciók alkalmazására bizonyos haladékot kapott, nem tudna közeledést létrehozni és tárgyalási alapot találni, akkor a francia köztársaság, de elsősorban Laval számára el fog érkezni a döntés perce: választani fog keltenie Nagy-Britannia és Olaszország között. Mint jeleztük, ez nemcsak külpolitikailag és katonailag igen nehéz probléma, hanem belpolitikailag is az. Ha élére állítódik a kérdés, a baloldali intervencionisták, akik Herriot-tól a szocialista Blum-on át a kommunistákig terjednek, a legélesebb összeütközésbe fognak kerülni a semlegesség és olaszbarátság jobboldali híveivel. Megtudnak-e egyezni, megtudják-e állapítani, hogy Franciaország életbevágó érdekeit milyen állásfoglalás menti meg jobban a jövőre, vagy késhegyig menő harcba kerülnek-e egymással — ez lesz a nagy kérdés, amely széles körvonalaiban november folyamán fog a maga teljességében kirajzolódni. Nagy-Britanniában egyidejűleg eldöntésre fog kerülni az a kérdés, milyen mértékben követi a brit választóközönség a mai nemzeti kormányt kegyetlen elhatározásában, hogy esetleg mindent lángbaborító európai háborúval fojtsa el az afrikai gyarmati háború tüzét. A brit nép november folyamán választani fog és ezen a választáson talán civilizációnk sorsa is el fog dőlni a konzervatív nemzeti kormány sorsával együtt. A mai helyzetben valószínűnek látszik, hogy

belpolitikai szempontból az olasz-abesszin konfliktus a legnagyobb jótéteményként hullott a konzervatívok ölébe. Még a munkáspárt kilencven százaléka is mellettük van. De ha a konzervatív párt döntő többséget szerez a november 14-i választáson, akkor, a nemzet mandátuma birtokában, az sincs kizárva, hogy kevésbé lesz merev vagy kérlelhetetlen.

AMÍG EURÓPA EGÉRE egy világkonfliktus körvonalai rajzolódnak ki, a nagy fellobbanás mellett alig lehet a kisebb eseményeket észrevenni és Európa közvéleménye apátiával regisztrálja azokat. Ilyen események a memeli választás, amely a németeknek, mint előrelátható volt, nyolcvankét százalékos többséget biztosított. A mai veszedelmes helyzetben egyelőre valószínűnek látszik, hogy a litván kormány eleget fog tenni a németek és a hatalmak kívánságainak és a nemzeti autonóm státútumot helyre fogja állítani. Németország egyelőre tovább folytatja okos politikáját, amellyel igyekszik a britek rokonszenvét megnyerni és mindkét irányban a maximális — egyelőre gazdasági — előnyöket megszerezni. Most nem valószínű, hogy bármilyen akcióval megzavarná a kontinensen a helyzetet. Sokkal fontosabb neki az a politikai súly, amelyet nyugodt magatartással szerezhet. Valószínűnek látszik, hogy — bárhogyan alakuljon is a helyzet — a Birodalom megerősödve fog kikerülni a mai krízisből. Bár mi is hasonló helyzetben lehetnénk!

A másik, kisebb jelentőségű esemény a görög monarchista államcsíny, amelyet Kondiusz tábornok rendezett alig néhány héttel a november 3-ára kitűzött népszavazás előtt. Az a tény, hogy a hadsereggel együtt puccsra határozta magát, azt látszik mutatni, mintha nem bíznának annyira a plebiscitum kedvező eredményében, hogy egy kis előzetes befolyást ne tartanának szükségesnek. Vájjon sikerülni fog-e így a királyságot és a király tekintélyét helyreállítani — az legalább is kétségesnek tűnik fel a pártatlan szemlélő előtt.

OTTLIK GYÖRGY

MAGYAR KISEBBSÉG CSEHSZLOVÁKIÁBAN

Az érsekújvári jubileumi ünnepségek utóhangjai} a Prohászka-körök losonci kongresszusa; a prágai Národný Politika támadása a szlavenszkói magyar színészet ellenj éveleji iskolagondok; a főér és beregszászi magyar iskola} a gabonamonópólium végrehajtása, Hokky Károly szenátor interpellációja.

LEGUTÓBBI BESZÁMOLÓNKBAN megemlékeztünk az érsekújvári jubileumi ünnepségekről. Említettük annakidején, hogy a város magyar vezetősége az utolsó pillanatban sok tekintetben kénytelen volt a jubileum lefolyását módosítani. Az augusztus 17 és 18-ra kitűzött ünnepségek előtt ugyanis pár nappal megérkezett a pozsonyi Országos Hivatal végzése, mely „magasabb ideológiai indokokra“ hivatkozva a város tisztviselőit „eltanácsolta“ a jubiléum emlékünnepeken való minden részvételtől. Voltak, akik külpolitikai szempontok közbejátszását látták a hatóságok ezen magatartásában; ezt a föltevést támogatni látszott az a tény, hogy a prágai külügyminisztérium pár héttel az események előtt kereken elutasította Érsekújvár város tanácsának kérelmét, mely szerint a város az országos viszonylatokban jelentőségteljes ünnepre a prágai diplomáciai kar tagjait is meg akarta hívni. A külügyminisztérium elutasító válaszát ekkor olyképpen magyarázta, hogy a Csehszlovákiával jelenleg baráti viszonyban lévő Törökország „valószínűleg“ rossz néven venné, ha a köztársasági kormány oly ünnepségen képviseltetné magát, mely ünnepség éppen a török nép egyik súlyos veresége fölött tart hálaadó évfordulót.

Az Országos Hivatalnak e magatartása természetesen nem maradt visszhang nélkül. A Pozsonyban megjelenő Slovák (a Hlinka vezetése alatt álló Szlovák Néppárt hivatalos lapja) augusztus huszadiki számában vezető helyen részletes cikkben foglalkozott a betiltott érsekújvári jubileummal, kiemelte annak egyetemes keresztény jellegét és erős kritikában részesítette a kormány érthetetlen és a demokratikus elveket megcsúfoló eljárását. (A pozsonyi államügyészség a cikk javarészét kicenzúrázta.) Ugyanekkor számos magyar és szlovák ellenzéki lap is elfogadható magyarázatot kért a hivatalos tényezőktől, mire végül a prágai sajtó is kénytelen volt álláspontját leszögezni. A kormányajtó előadása szerint (ilyen értelemben írt a Ceské Slovo és a Beneshez szintén közelálló A—Zet) a hivatalos tényezők régóta sejtették, hogy a kereszténynek beharangozott érsekújvári ünnepek politikai célokat készülnek szolgálni, a két ellenzéki magyar párt nagyszabású manifesztációját célozták: a csehszlovák kormány és közönség nagyon helyesen tette tehát, hogy tüntetőleg távoltartotta magát egy második Pribina-ünnep jellegét magán viselő pártpolitikai kezdeményezéstől!

KÉT HELYEN IS GYŰLÉSEZETT ez év nyarán a szlovenszkói magyar főiskolás diákság: Losoncon és Beregszászon. Losoncon a katolikus Prohászka-körök tartották szokásos évi kongresszusukat (ezúttal már a negyediket), Beregszászon és Ungvárott pedig a kelet-szlovenszkói és kárpátalji Magyar Akadémikusok szervezték meg ezúttal első, szintén országos értekezletüket. S ahogy az ember olvassa a hírlapi beszámolókat, melyekből mint apró mozaikokból a szlovenszkói új magyar intelligencia érdekes arca tevődik össze, az az érzésünk, hogy itt nem a szokásos demonstratív kongresszusokról van szó, hanem egészen másról: gondolatok kirobbanásáról, éveken keresztül formálódó eszmék és problémák testetöltéséről. A losonci Prohászka kongresszus pl. ez évben kizárólag a kisebbségi kérdés megvitatását tűzte programjára. Az új magyar társadalom, a szlovenszkói magyar középosztály, a kisebbségi sajtó, iskola és népnevelés legfontosabb gyakorlati problémái kerültek megtárgyalás alá, a kölcsönös segítség gondolata, mely manapság mind szervezesebben fonja át Szlovenszko magyarságát. A beregszászi és ungvári diákértekezlet nagyjából ugyanezeket a kérdéseket ölelte fel. A Kárpátalján most meginduló diákmozgalom Széchenyi reformeszméit mint a magyar nép számára egyedül létező életcél akarja a fiatal magyar intelligencia és a nép között öntudatosá tenni s ezáltal a szlovenszkói lelket fogékonná és alkalmassá nemesíteni egy nemzeti és társadalmi újjászületésre.

A PRÁGÁBAN MEGJELENŐ Národni Politika szeptember 3-iki számában „Kár a magyar színházak részére szánt millióért“ cím alatt heves támadást intézett a szlovenszkói magyar színészet ellen. A kérdés megértéséhez ismernünk kell annak érdekes előzményeit. A Szlovenszkói Magyar Színpártoló Egyesület nemrégiben memorandumban fordult a prágai kormányhoz s hivatkozván azokra a súlyos gazdasági nehézségekre, melyekkel állandóan küzdenie kell: évi egymillió koronát kitevő állami segínyt kért. A beadványra rövidesen meg is érkezett az iskolaügyi minisztérium felelete, mely szerint a minisztérium elvben nem zárkózik el a kérés teljesítése elől, csupán egy fönntartással él: adja a Szlovenszkói Magyar Színpártoló Egyesület beleegyezését ahhoz, hogy a szlovenszkói magyar színházak működése felett művészeti és gazdasági kérdésekben az állami születési felügyelő gyakoroljon ellenőrzést. A szlovenszkói magyarság még ezt a kikötést is némi megnyugvással fogadta; a Csehországban és Morvaországban működő kisebbségi német színházak már évek óta hasonló

állami felügyelet alatt állanak s mindeddig e tény még nem vezetett össze-
 ütközésre a német színészet s a felettük kulturális ellenőrzést gyakorló
 hatóság között. Azonban attól függetlenül, hogy az említett állami szub-
 venció kérdése a Színpártoló Egyesület előtt is csak terv, eshetőség, a prágai
 Národni Politika azt máris kíméletlen sovinizmussal támadja: „... a magyar
 színházak szubvencionálásáról szóló hírek — írja többek között — ért-
 hető ellenállásra találtak a szlovák közvéleményben, mivel köztudomású,
 hogy ezek a színházak a pesti operettekből áradó gyanús tendenciák
 szolgálatában állanak és egész műsoruk erre van beállítva“. — A Národni
 Politika e támadása azonban annál inkább gondolkodóba kell hogy ejtse
 Szlovenszkó magyarságát, minthogy az egyik pozsonyi lap (Esti Újság)
 értesülése szerint a helybeli Szlovák Színház igazgatósága komolyan fog-
 lalkozott a tervvel, mely szerint jövő év nyarán a színházterem újabb átala-
 kítását vették tervbe. Ennek eredményeként természetesen éppen úgy
 mint az idén, a magyar színház a jövő évben is kiszorulna az államinak
 nyilvánított színházhelyiségből.

A „kilátásba helyezett“ évi anyagi támogatás, melyet a szlovenszkói
 magyar színészet kért: a kormány részéről nem adomány, nem alamizsna,
 hanem nemzetközi kötelezettség, melyet a csehszlovák kormány a st. ger-
 maitii békeszerződésben magára vállalt. A st. gennaini szerződés 9. §-a
 ugyanis kimondja, hogy a nemzeti kisebbségek részére „méltányos részt
 kell biztosítani mindazoknak az összegeknek az élvezetében és felhaszná-
 lásában, melyek a közvagyon terhére az állami, községi vagy más költség-
 vetésben nevelési, vallási, vagy jótékony célra fordítatnak.“ — Ezek sze-
 rint a magyar kisebbséget számarányának megfelelően rész illetné meg a
 kulturális és művészeti célokra előirányzott állami kiadásokból. Evvel szem-
 ben a való helyzet úgy fest, hogy az 1934-1 költségvetésből, melyen a
 kultusz-kormány 20,768.700 koronát állapított meg művészpártolás címén,
 amiből a magyarságot 4.78%-os országos arányszámát alapul véve 992.743
 korona illette volna meg: abból egy fillért sem kapott.

A TAVASZ ÓTA országos viszonylatokban meginduló agitációs kultúr-
 munka, mely a „magyar gyermek magyar iskolába“ jelszóval fordult a falu
 és város népéhez, különösen a szeptember előtti hetekben érte el tetőpont-
 ját. E kulturális küzdelemben résztvett a két szlovenszkói magyar párt is,
 de a munka javarészét a Szlovenszkói Magyar Kultúregyesület végezte,
 mely röpirataiban (a pozsonyi fiók pl. már május óta havonként megjelenő
 röpiratban hívta fel a magyar szülők figyelmét és lelkiismeretét a kisebbségi
 iskolákra) s kivált vidéki sejtjein keresztül indított széles propagandát
 a magyar iskolák érdekében. Minden esztendőben feltétien szükség van
 e propagandára, nemcsak azért, hogy magyar fiatalságunk kizárólag csak
 magyar iskolákba iratkozzék be (még a legutóbbi adatok szerint is mintegy
 13.000 magyar nemzetiségű gyermek látogatott idegen iskolát), hanem főleg
 azért, hogy a kisebbségi magyarság törvény által is elismert kulturális jogai
 feledésbe ne menjenek. Igaz ugyan, hogy magyar kisebbségünk kulturális
 jogait nemzetközi szerződés és állami törvények szabályozzák, de e „szabá-
 lyozás“, sajnos, a gyakorlatban nagyon is szomorú fonnák között jelent-
 kezik, amire például szolgálhat itt két eset.

Förév és Zabos két kisközség, Pozsonytól vagy hét kilométernyire.
 A két község, melyben a magyar lakosság a legutóbbi népszámlálás adatai
 szerint is az összlakosságnak kb. 30%-át teszi ki, már évek óta eredmény-
 telen harcot vívott az iskolai hatóságokkal a községben felállítandó kisebbségi
 magyar iskola érdekében. A közel 300 iskolaköteles magyar gyer-
 mek magyar iskola híján eddig vagy Pozsonyba volt kénytelen gyalog (!)

bejárni, vagy kényszerűségből a Slovenská Liga helybeli iskoláját látogatta. Az elmúlt év folyamán Főrév és Zabos magyar társadalma újólag kérvényt nyújtott be a pozsonyi Iskolai Referátushoz s törvényben lefektetett jogaikra hivatkozva, kérték a magyar iskola felállítását. A hónapokig elhúzódó hivatalos eljárás eredményeként a pozsonyi járásbíróóság 1935 július 5-iki kelettel véglegesen elutasította a magyar szülők kérelmét. Nem lesz érdektelen, ha idézzük a megokolás néhány sorát: ... az 1930. évben megejtett népszámlálás eredményét eddig a statisztikai hivatal még nem hozta nyilvánosságra, úgyhogy a járási hivatalnak nem áll módjában megállapítani, vajjon létezik-e Főrév községben valóban magyar kisebbség? Ennek következtében nem lehet dönteni arról, hogy köteles a községi népiskolába magyar nyelvű oktatást bevezetni, vagy nem“ stb. — A főrévi magyar iskola kálváriájához nagyon hasonlít a beregszászi magyar gimnázium esete. A beregszászi állami russzin reálgimnázium magyar tagozatába az 1935/36. tanévre 634 tanuló iratkozott be, míg a russzin osztályokba csak 238 kérte felvételét. A gimnázium igazgatósága, a különben is eléggé szűk épületben természetesen nem tudta elhelyezni a közel kilencszáz diákot, úgy intézkedett tehát, hogy az intézet növendékei két részletben, délelőtt és délután látogassák az előadásokat. A magyar diákság persze, kiknek nagyrésztét a vidékről vonattal bejáró diákok teszik, a délutáni beosztást kapta. S mikor a beregszászi magyar szülők önként vállalkoztak arra, hogy ha kell, készek saját költségükön is kibővíttetni a gimnázium épületét, az iskolai referátus mint fölösleges akciót utasította el a magyar szülők kérelmét.

A TAVASZI VÁLASZTÁSOKAT megelőző agitáció során nagy kavargás volt észlelhető a Hodzsa-féle agrárpártban. A párt régi választási ütőkártyája, a földreform emlegetése már nem bizonyult aktuálisnak. Arra sem lehetett viszont hivatkozni, hogy az agrárpárt jóvoltából egy évvel ezelőtt kibocsátott kormányrendelet (mely bevezette a „gabonamonopóliumot“) a köztársaság eladósodott paraszti lakosságán lényegesen segített. Így hát csak azt helyezték kilátásba az agrár kortések, hogy a közeli hónapokban a régi kormányrendelemek új, „javított kiadása“ fog megjelenni. A július 13-án kibocsátott javított kormányrendelet látszatra csakugyan némi előnyt állapít meg a termelő parasztság részére, így pl. az egyes gabonanemek eladási árait pár koronával fölfelé kerekítette ki. (A búza ára pl. Pozsonyban 155, tavaly 151 K; Érsekújváron 153, tavaly 148 K.) De ha hozzávesszük a Gabonatársaság részéről történő, különféle címen megejtett levonást, továbbá az ú. n. termelési igazolványokkal való számtalan visszaélést s azt, hogy a Társaság számos ízben hetekig nem volt hajlandó gabonát átvenni, miközben a szerencsétlen termelőt az adóhivatala hitelezők serege a csődbe kergette: úgy a gabonamonopólium bevezetését semmiképpen sem tarthatjuk szerencsés és a nép nyomorán enyhíteni iparkodó intézménynek.

Hokky Károly keresztényszocialistapárti szenátor szeptember végén memorandumba foglalta Kelet-Szlovenszkó és Kárpátalja magyar földművelőlakosságának súlyos sérelmeit és átnyújtotta azt Hodzsa földművelésügyi miniszternek. Memorandumában Hokky különösen azon tény tarthatatlanságára mutat rá, hogy az új gabonaárak megállapításánál lényeges árkülönbség maradt a történelmi országok és Ruszinszkó beváltóhelyei között. Adatokkal mutatja ki továbbá, hogy a monopólium jogával felruházott társaság mélyen az alapáron alul vásárolja meg a búzát, s ezáltal a termelőt lényegesen megrövidíti. Példaképpen említi meg a tiszaujlaki beváltót, ahol 141 koronás alapár helyett mindössze kb. 105 koronát fizet a társaság a termelőnek.